

Ива Тешић

СОЛАРОВ ФРАН ГАЛОВИЋ

Галовићевска интерпретативна нит

Као једном од најистакнутијих теоретичара књижевности, компаратиста и проучавалаца књижевне методологије, односно филозофије књижевности и књижевне епистемологије, Миливоју Солару припада и епитет једног од најзначајнијих, и свакако најдоследнијих, проучавалаца књижевног дела Франа Галовића. Соларово бављење Галовићем датира од 1962, када је написао докторску дисертацију *Фран Галовић: интерпретација књижевног дјела*¹ (коју је одбранио 1964. године на Филозофском факултету Свеучилишта у Загребу, под менторством професора Иве Франгеша), а заокружено је монографском студијом *Галовићево књижевно дјело*, објављеном 2010. године у оквиру VI књиге² *Сабраних дјела* Франа Галовића.

Не јењавајући током времена, Соларово интересовање за стваралаштво Франа Галовића одражавало је својеврсни истраживачки континуитет – *галовићевска интерпретативна нит* трајала је скоро пет деценија, и у том временском распону Миливој Солар се појављује у различитим улогама: најпретежније и најубедљивије као аутор интерпретација појединих Галовићевих остварења, затим као приређивач изабраних дела, предавач и беседник на манифестацијама у част Франу Галовићу, потом као лексикограф, и најзад као уредник и приређивач *Сабраних дјела*, у којима у књизи под насловом *Прилози* објављује своју монографску студију *Галовићево књижевно дјело*.

Како Звонко Ковач истиче, „аутор докторског рада *Фран Галовић: интерпретација књижевног дјела*, с времена на вријеме, од пригоде до пригоде, подсјети нашу књижевну јавност на Франа Галовића” (Ковач, 2011). Такво периодично подсећање било је подстицајно, па су се Солару „с временом придружили и други, афирмирани аутори попут Велимира Висковића, Јоже Скока и Младена Кузмановића, Николе Батушића и Цвјетка Милање, Бориса Сенкера и Дуње Детони Дујмић,³ као и низ

¹ Соларова докторска дисертација чува се (под сигнатуром РД 1462) и у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић” у Београду.

² Шеста књига *Сабраних дјела*, публикована 2010. године као издање Огранка Матице хрватске Копривница, носи наслов *Прилози* и у њу су уврштени Соларова монографска студија *Галовићево књижевно дјело*, затим *Животопис Франа Галовића* (коауторски рад Миливоја Солара и Дражена Ернечића) и *Библиографија* (коју су саставиле Сања Слукан и Тихана Накомчић).

³ С обзиром на то да је Соларова монографска студија о Галовићу написана 1962, а у ревидираном облику штампана као књига тек 2010. године, прву монографију посвећену Франу Галовићу (*Fran Galović, Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Sveučilišna naklada Liber*) написала је Дуња Детони Дујмић, и она је објављена 1988. године у едицији *Енциклопедија хрватске књижевности*. Ипак, прве коментаре уз дела овог аутора, које, иако нису уобличени у монографију, ипак можемо сматрати својеврсним „опсежним студијама” (Brlobaš, 2014: 128), сачинио је Јулије Бенешкић, први приређивач и уредник Галовићевих радова. Бенешкић је 1940. године уз књиге песама написао предговоре „О животу и раду Франа Галовића”, као и „Напомене уз стихове 3 мојих брејов” (*Fran Galović Djela, Zagreb: Binoza, 1940*). „Ј. Бенешкић се у

писаца и критичара из ширега Галовићева завичаја, попут Мије Лончарића, Божице Јелушић или Дениса Перичића” (Коваč, 2011)

Дугогодишње проучавање књижевног стваралаштва Франа Галовића представља неку врсту изузетка, заправо одклона од доминантних подручја интересовања Миљивоја Солара, који је у својим радовима пре свега био усмерен на теоријска, филозофска и методолошка питања, а не на појединачне ауторе. Писање докторске дисертације објаснио је овај млади научник као последицу личног интересовања, односно као одговор на подстицаје ментора, професора Иве Франгеша:

Одлучио сам писати о Галовићу још такнути како особним занимањем за његово дјело иако и наговором ментора, професора Иве Франгеша. [...] кад сам предложио да радим дисертацију о Галовићу, свесрдно је то прихватио, сложивши се да на Галовићевом књижевном дјелу окушам особне могућности анализе и интерпретације које су тада биле у средишњу занимања знаности о књижевности, а значиле су и одређену новину према још увијек превладавајућем позитивизму у хрватској знаности о књижевности. (Solar, 2010: 147)

Имајући у виду да је контекст писања докторске радње био посве другачији од оног у ком је Солар уобличавао своју синтетску студију посвећену Галовићевом стваралаштву, у уводном делу дисертације детаљно су објашњени разлози за одабир методолошког оквира. Како би одбранио сопствену истраживачку позицију, Солар нуди својеврсни сјоразум о њавом љрисћују књижевности (Solar, 1962: 3) – најпре поставља питање о смислу и сврси бављења књижевношћу,⁴ да би потом извео недвосмислен закључак како је „сваки приступ књижевности исправан уколико придоноси објашњавању дјела”, те је, с тим у вези, „сваки говор о књижевности оправдан, уколико само има непрестано у виду књижевно дјело, односно умјетнички текст” (1962: 5). Или, како читамо у тексту „Два вида интерпретације” – „Интерпретирати неко књижевно дјело значи тако прије свега видјети га (или осјетити, доживјети, интуитивно схватити) као књижевно умјетничко дјело и затим га објашњавати (тумачити)” (Solar, 1971: 45).

Солар подвлачи сопствени одклон од до тада доминантног позитивистичког становишта, наглашавајући како његов наум није да трага за аутором,⁵ већ за уметничким

начелу не дотиче дубинске књижевне анализе, дакле поетичке, стилистичке, књижевно-критичке, осим што истиче главне мотивске преокупације [...] те наводи његове књижевне узоре [...] а доноси и податак о начину Галовићевог писања [...] Међутим, Бенешинев је текст богат подацима о књижевно-повијесним чињеницама. [...] На темељу таква предговора закључује се да је Ј. Бенешин, на основи исцрпних биографских и библиографских чињеница, позорност усмјеравао на вањску повијест настанка одређених књижевних текстова, а да је мање своје приређивачке ерудиције усмјерио на унутрашњу поетику насталога књижевног текста, препуштајући приређене књижевне текстове вједновању књижевној критици и суду самих читаатеља” (Brlobaš, 2014: 129).

⁴ „Остаје отворено питање, је ли темељни задатак науке о књижевности разумијевање емпиријског човјека, који стоји такорећи 'иза' својих дјела, односно даје им одређене карактеристике које извиру из његове психичке конституције и карактера [...] Колико год таква истраживања била занимљива и унеколико нужна, она ипак припадају више психологији и њеним појединачним дисциплинама, него науци која хоће говорити о једној умјетности” (Solar, 1962: 6–7).

⁵ „То не значи да дјела ваља узети као да их није нитко написао, али врло лако губи умјетност из вида онај за кога дјела постоје у неку руку само зато да њима објашњава аутора” (Solar, 1962: 7).

вредностима дела. Појашњавајући основне циљеве истраживања, аутор уједно дефинише задатке науке о књижевности, односно њену улогу, која се, како сматра, не ограничава искључиво на схватање књижевног дела, већ доприноси и разумевању човека. Из тог разлога,

Говорићи о Франу Галовићу у оквиру науке о књижевности, мислим, треба да значи, говорићи о књижевнику Франу Галовићу [...] Несумњива друштвена, економска и психолошка условљеност књижевности ниошће не значи како је посао теоретичара да умјетничка дјела своди на неке чињенице тих наука [...] Напомињем, баш релативна самосталност књижевних дјела не само да омогућава постојање науке о књижевности која без ње самосталности не би имала никакве сврхе, него и омогућава да управо наука о књижевности са своје стране придонесе разумијевању људске повијести [...] јер без разумијевања умјетности нема разумијевања оног, што човек у некој повијесној ситуацији јест. (Solar, 1962: 7; истакла И. Т.)

Соларов текст „О смислу интерпретације” (објављен 1964. године у *Умјетности ријечи*) можемо читати и као неку врсту програмског оправдања ауторове одређености за интерпретацију као доминантни истраживачки метод. Интерпретација није, наглашава Солар, „само једна метода, она је, ма како је широко схватили, и једно одређено становиште” (Solar, 1964: 112), које подразумева „свеобухватност и не дозвољава сужавање на један или неколико проблемских кругова” (1964: 111). Као најрелевантнију, односно најуметничкију, Солар издваја интерпретацију усредсређену на откривање *јединства стила*, тврдећи како је „стилско истраживање релативно највјерније умјетничкој књижевности, односно најсамосталнији дио науке о књижевности” (Solar, 1962: 7–8). Сходно Кајзеровом и Штајгеровом тумачењу (чији несумњив утицај уочавамо), не постоји лош стил, јер књижевно дело може или да има или да нема стила.⁶

У докторској тези Солар је окушао, према сопственом тврђењу, *особне могућности анализе и интерпретације* (Solar, 2010: 147). Таква одлука представљала је неку врсту иступа, искорак од преовлађујућег биографско-позитивистичког приступа, а, како и сам Солар признаје, намера да на један нови методолошки начин обухвати целокупно стваралаштво (а не појединачна дела) једног аутора, такође је одударала од дотадашње праксе тумачења.

Да је овај научник остао доследан сопственом истраживачком полазишту сведочи признање академика Солара, који у монографији из 2010. године напомиње како му се ни дан-данас, након дугогодишњег искуства и праћења достигнућа новијих књижевних теорија, интерпретација коју је спровео у својој докторској дисертацији не чини лошом нити погрешном:

Како се од тог времена промијенио и мој начин излагања, па и одређена искуства о томе шта је за цјелину Галовићева ојуса најважније наплати и посебно обрађивати, дам се да је то ова студија надокнадила, па се она може схватити и као нови, знајно

⁶ „Како се ова одређења тако зване ‘новије стилистике’ слажу у томе, да стил припада само доиста умјетничким дјелима, те је та категорија у правом смислу једином обзиром на њих употребљива, јер нема ‘лошег стила’, него само једно дјело има или нема стила” (Solar, 1962: 8).

Фран Галовић: интерпретација књижевног дјела (1962): Галовићево књижевно дјело (2010) – сличности и разлике

Пишући о монографији *Галовићево књижевно дјело* (2010), Звонко Ковач у наслову свог приказа „Нова Соларова синтеза о Франу Галовићу (од тезе до синтезе)” скреће пажњу на важност еволутивног процеса у Соларовом приступу Галовићу, поентирајући на тај начин истраживачки развој започет докторском тезом (као раним радом тек свршеног студента филозофије и југославенских књижевности), а заокружен монографском студијом академика Миливоја Солара.

Компаративно читање студија о Франу Галовићу, насталих у размаку од непуних пет деценија, открива нам на који начин су се мењали Соларова перцепција, тумачење и вредновање Галовићевог опуса. Иако се докторска теза и монографија у много чему поклапају, евидентне су и извесне неподударности, међу којима најпре запажамо формалну разлику.

Структуру докторске радње чине следеће целине: *Увод* – Приступ; Вријеме и мјесто; Галовић као критичар (стр. 3–31); (I) *Покушаји /шишковска лирика/* – Основне карактеристике; Утјецаји; Релативна достигнућа (стр. 37–58) – (II) *Модернизам /приповјешке/* – Питање оригиналности и модерности; Приповједач; Вријеме; Композиција; Симболика; Сродност с модерним правцима, закључак (стр. 58–90); (III) *Лирика на позорници /граме/* – Питање драматичности; Реализам и симболизам; Идеје, проблеми (стр. 90–111); (IV) *Неиспорошене ријечи /кајковска лирика/* – Увод, критика о кајковским пјесмама; Пјесма „Пред вечер”; Ритам и структура стиха; Самоћа и пролазност; Повратак (стр. 111–144); Закључак – Биографија Франа Галовића; Библиографија; Рјечник кајковских пјесама Франа Галовића; Напомене (стр. 144–171).

Структура синтетичке студије *Галовићево књижевно дјело* другачије је конципирана – сведена је на шест поглавља жанровског типа, која додатно нису издјељена на потпоглавља (као што је случај у дисертацији): *Увод* (стр. 7–13); (I) *Контекст* (стр. 13–25); (II) *Пјесме* (стр. 27–70); (III) *Приповјешке* (стр. 70–99); (IV) *Драме* (стр. 99–137); (V) *Кришка* (стр. 139–144); (VI) *Рецепција* (стр. 145–153); (VII) *Умјесто закључка* (стр. 153–154); *Напомене* (стр. 154–155) – *Литература* (стр. 156–159). И у новију монографску студију укључене су биобиблиографске белешке (стр. 159–203); животопис Франа Галовића (стр. 159–166) потписују Миливој Солар и Дражен Ернечић, а библиографију издања и важније литературе о Франу Галовићу Сања Слукан и Тихана Накомчић (стр. 169–203).

У првој студији је свака целина додатно парцелисана на посебне сегменте, односно потпоглавља. У оквиру уводног потпоглавља „Приступ” Солар посебну пажњу посвећује образлагању опредељености за један (у том моменту) иновативан приступ, а овом приликом ступа у одбрану самосталности науке о књижевности, инсистирајући на томе да књижевна дела не поседују документарну, већ уметничку вредност.

Ради контекстуализације, Солар описује „Вријеме и место” у ком је Галовић стварао (што је у другој монографији у поглављу „Контекст”), подсећајући на друштвено-политичка дешавања с краја деветнаестог и почетком двадесетог века, која су се и те како рефлектовала на књижевно-уметничка струјања. Ипак, без обзира на неспоран утицај ванкњижевних околности на формирање Галовићеве стваралачке индивидуалности, Солар ће изнети констатацију:

Галовић без сумње носи у себи шезину њихова својеј времена, што не значи, да су му сви овдје оцртани филозофски, социолошки, политички и књижевно-теоретски проблеми Европе и Хрватске, у таквом облику непрестано лебђели пред очима. (Solar, 1962: 29)

Необично је да се у уводној целини дисертације нашло и потпоглавље „Галовић као критичар”, које је у другој монографији добило засебно место. Наиме, Солар износи тврдњу да „међу Галовићевим критичким чланцима нема уметнички вриједних” (1962: 30), зато што овај стваралац „није имао израђених теоретских погледа на књижевност, нити се нарочито бавио поетиком, јер његовом лирском таленту није очигледно одговарало критичко просуђивање, те су све његове критике само пригодни, недоречени и необразложени осврти” (1962: 31). Овако оштар став ублажен је у синтетској студији, у којој (у оквиру засебног поглавља *Критика*) читамо како су Галовићеве критике сведочанство о развијеном књижевном укусу, јер су посвећене делима која заслужују пажњу, те „начелно ни до данас нису спорне” (Solar, 2010: 139). Међутим, иако су малобројни критички радови доказ Галовићеве ерудиције и разумевања истинских уметничких вредности, Солар на дискретан начин сугерише невелик значај ових критичких текстова, које „дакако не смијемо изравно успоређивати са савременим критикама” (2010: 139).

У првом поглављу дисертације *Покушаји*, Солар се изузетно негативно одређује према штокавској лирици, истичући неоригиналност, епигонство, чак и безвредност овог лирског сегмента:

Што значе Галовићеве штокавске ђесме данас у нашој књижевности? – Одговор се може чинити строј и засад необразложен, али треба да га на почетку изречемо без колебања: Ништа, или врло мало, тошво ништа. Пјесништво, које се није винуло до истинској умјетничкој казивања [...] јер оно најрости и није ђесништво. (Solar, 1962: 37)

Галовићеве штокавске стихове Солар квалификује као не-уметност, односно вежбе/покушаје које је немогуће обухватити појмом стила (1962: 39). Да би потврдио своју тезу о изостанку стила,⁷ аутор доноси анализу трију песама („Вечер”, „Зимска прича” и „Самоћа”) насталих 1908. године, у време када је Галовић „већ прошао сасвим почетничку фазу” (1962: 46).

Неколико деценија касније, Солар одустаје од првобитне искључивости и према песмама на штокавском наречју показује више разумевања – најпре указује на

⁷ „Што конкретно значи помањкање стила, односно у којој мјери Галовићеве штокавске пјесме немају стил, као и конвенције које произлазе из те чињенице, показат ће најбоље анализа трију пјесама, насталих 1908” (Solar, 1962: 46).

оправдане потешкоће у рецепцији овог корпуса лирике,⁸ потом врши класификацију песама (издваја три скупине: почетничке, песме на књижевном језику, песме на кајкавском), да би напослетку узео у обзир и шири егземплар од оног који је поменут у дисертацији, где су анализиране само најрепрезентативније песме: „Предвечерја” и „Childe Harold”.⁹

Како примећује Ковач, иако се у великој синтези Галовићевог рада „покушавају извући на видјело и неке успјелије штокавске пјесме, па се тумачење Галовићеве поезије отвара интерпретацијама *Саломе* и сонета *Вечер на мору*, ипак се пјесниково стиховање представља, према опћем суду књижевне критике и повјесничара књижевности, најуспјелијом збирком, односно циклусом *3 мојих брејов*” (Kovač, 2011).

Кајкавска лирика је већ у тези добила повлашћено место, и тај лирски сегмент Солар сматра врхунцем лирике такозваног регионалног/дијалекатског типа у хрватској поезији,¹⁰ па чак и у европским размерама. Дакле, свом суду о лирици писаној на завичајне (као универзалне) теме, Солар ће остати доследан. Поглавље које у дисертацији носи симболички наслов *Неисцрошене ријечи*,¹¹ у синтетској студији разматра се у склопу поглавља *Пјесме*, при чему су и на једном и на другом месту исписане похвале на рачун Галовићевог лирског рукописа, али и самог аутора, који је постао „утемељитељем и узором додуше не цјелине, али великог дијела данас развијене књижевности на кајкавском дијалекту” (Solar, 2010: 43). У другој монографији, анализа опуса на кајкавском идиому прераста у апотеозу, а Солар своје блиставе интерпретације посвећује песмама „Јесенски ветер”, „Костањ” и „Пред вечер”, у фрагментима и песмама „Мојему оцу” и „Црн – бел”.

Наративна уметност је у првој монографији обрађена у оквиру поглавља *Могернизам*, сачињеног од сегмената који су у другој монографији интегрисани у поглавље *Пријовијејшке*. Иако је Галовићев прозни опус опсегом мањи и од драмског и од поетског, Солар сматра да је у њему ипак могуће регистровати извештај стваралачки

⁸ Солар скреће пажњу на чињеницу да је први приређивач Галовићевих дела Јулије Бенешаић у књигу песама (1940) неселективно и некритички уврстио све песме, чак и почетничке записе. (И Дуња Детони Дујмић сматра да је Бенешаић приредио „опсежно ‘некритичко’ издање сабраних дјела [...], којим су обухваћени радови у распону од најранијих, готово дјечачких записа, преко успутних скица, недовршених покушаја, планова [...] једном рјечју: све што је икада написао” [Detoni Dujmić, 1988: 7]). Осим тога, вредносна неуједначеност штокавске и кајкавске лирике допринела је, такође, отежаном пријему код читалачке публике.

⁹ За песму „Childe Harold” Солар је чак истакао како је *једина* од свих штокавских песама у којој се може назрети песников таленат: „Између свих штокавских пјесама тако долази само у пјесми ‘Childe Harold’ до ријечи Галовићев лирски таленат” (Solar, 1962: 57).

¹⁰ Премда указује на Крлежине *Балаге Пешрице Керемџуха* као на најрепрезентативније, најпознатије и најважније остварење на кајкавском дијалекту, Солар ипак додаје да Галовић „није само хронолошки први, него је и његов тип лирике, битно различит од Крлежених *Балага*, остао узором многих кајкавских пјесама све до наших дана” (Solar, 2010: 43).

¹¹ Симболички и семантички индикативну синтагму *неисцрошене ријечи* Солар објашњава на следећи начин: „Служити се ријечима наине значи употребити их као инструменте за неку сврху и у тој употреби истрошити их као и свако друго оруђе. [...] Насупрот томе ријечи у пјесми никад нису истрошене, јер нису изречене с намјером у смислу техничко-оперативног захвата у реалитет, што не значи да су речене без сваке сврхе. Управо сврха је пјесништва да ријечи буду ријечи које се у својем смислу и значењу отварају као увијек нова питања” (Solar, 1962: 115).

напредак: „Галовић је умјетничку прозу писао тако рећи све боље и боље, овладавши књижевном техником до те мјере да је могао варирати жанровске поступке, па чак и уводити иновације” (2010: 72).

На овом месту, такође, можемо уочити до које је мере Солар релативизовао своје почетничке тврдње. И у докторату и у зрелој синтези, он указује на најбитније координате Галовићевог наративног опуса – бавећи се утицајима, темама, композицијом, иновативношћу и симболиком на примеру новела „Свекар”, „Зачарано огледало” и „Исповијед”. Међутим, закључци о вредности приповетке „Исповијед”, издвојене као најуспелије (којој је на оба места посвећено највише пажње), показују колико је тумач Галовићевог стваралаштва умекшао своје вредносне судове.

У докторату наилазимо на закључак да је „Исповијед” доказ Галовићеве еволуције, премда „не може бити данас неки узор сувременој књижевности” (Solar, 1962: 89), док ћемо у студији *Галовићево књижевно гјело* прочитати следеће:

„Исповијед” је иако до те мјере изузетан у Галовићевој прози да би се могло говорити о обради, налик ономе какав се догодио када је написао кајкавске стихове циклуса 3 мојих брегов. [...] „Исповијед” је гјело које чак прекорачује оквире естетичизма у смјеру какав ће тек њему удаљена будућност, а наша садашњост, можда успјети докараја разумјети. (Solar, 2010: 98)

Слична је ситуација и са драмским опусом – и овде ћемо запазити до које мере се становишта младог научника разликују од оних изречених у зрелој фази. Галовићевом драмском стваралаштву у првој верзији посвећено је поглавље *Лирика на Ѹозорници* (одабиром наслова имплицира се на лирику као својеврсну поетичку доминанту Галовићевог рукописа), с потпоглављима која су у монографији уоквирена поглављем *Драма*. Солар наглашава да је Галовић био заљубљеник у драмско стваралаштво, и „рекло би се да је себе сматрао првенствено драмским писцем” (2010: 99), премда је ово стваралачко поље прошло прилично неопажено од стране књижевне критике.

У дисертацији је истакнуто да је Галовић просечни драмски аутор, чији „упорни рад на драми није донио плодова који би се могли мјерити с вриједношћу ‘Исповиједи’”, због чега се намеће питање „није ли овај Галовићев рад безвриједан и не ради ли се поново тек о некој обртничкој вјежби, као у штокавској лирици” (Solar, 1962: 91). Строгост изреченог суда неутралисана је у синтетској студији – Солар 2010. године за Галовићеве драме *Тамара*, *Mors regni*, *Марија Мајдалена* и *Маџи* бележи да би могле „изазвати занимање публике”, при чему истиче да драму *Пред смрт* држи једном од најбољих једночинки, и то не Галовићевих, него целокупне хрватске драмске књижевности (в. Solar, 2010: 11).

Осим евидентних вредносних непоклапања, у две студије посвећене стваралаштву Франа Галовића можемо запазити и незнатне неподударности у методолошком приступу – у коначној студији извршена је нека врста филтрирања кад је реч о идеолошко-политичком слоју (присутан у дисертацији, али се у коначној синтези губи), при чему се не одступа од кључних књижевно-филозофских мисли, као и теоријских узора Штајгера, Кајзера, Крочеа, Ингардена и Канта. Осим тога, у синтетичкој

верзији методолошки оквир није редукован, већ је проширен, и у њега су укључени Хегел, Хајдегер, Пол де Ман, Нортроп Фрај...

Што се разлика у интерпретацијама тиче, у великој синтези региструјемо врло очигледно ублажавање критичких судова. Док је у докторату млади научник показао децидан, у неким моментима чак искључив став поводом уметничке вредности појединих Галовићевих радова, у ревидираној монографији евидентна је неприкривена тежња за афирмацијом Франа Галовића „како с обзиром на врхунска остварења тако и с нарочитим обзиром на књижевна дјела средње вриједности, која би међутим морала наћи читатеље макар само унутар завичајнога круга” (Ковач, 2011).

Иако у дисертацији читамо како „[к]њижевност ниједног народа наине не живи само од врхунаца, нити су они искључиво њено мјерило, него и просјечна дјела понесена узорима говоре о томе, колика је снага и љепота пјесничког језика у којем су остварене” (Solar, 1962: 53),¹² имајући у виду оштрину исписаних критика, у докторату ипак не запажамо тако изражену интенцију за верификовањем дела „средње вредности”, каква је присутна у синтетској студији. Неприкривена промена у интонацији до које долази непуних пет деценија касније имплицира неку врсту ауторског сентимента. На присуство емотивног тона указао је Звонко Ковач, скренувши пажњу на важност чињенице да се у књизи *Галовићево књижевно гјело* Солар не оглашава искључиво као афирмисани научник, већ као аутор који пише студију посвећену завичајном књижевнику. „Из тога споја као да је проистекла интонација, а можда и интенција приређивача ових сабраних дјела и аутора својеврсне синтезе о Галовићеву књижевном дјелу” (Ковач, 2011).

Дакле, *завичајни сенџимент* имао је утицаја на приређивачеву тежњу да у оквирима националне књижевности канонизује једног не толико популарног и познатог ствараоца, сагледавајући његово дело у контексту регионалних, европских, али и светских домета. Томе у прилог говори Соларов закључак да поједина Галовићева дела не само да иду у врх хрватске књижевности него се с пуним правом могу самеравати са изузетним делима светске литературе, о чему сведоче следеће речи:

И данас сматрам да је Галовићево врхунско остварење циклус 3 мојих брегов, да он може ући у антологију хрватској ђесништва и да се може мјерићи с врхунским лирским дошћинићима свјетске књижевности. Уз то бих у врхунска остварења укључио и ђриловијешку „Исјовијег”, која се, ђрема мојем мишљењу, може мјерићи с било којим свјетским гјелом не само раној нећо и каснијој модернизма, као и драму Пред смрт, коју држим једном од најбољих једночинки ђјелокујне хрватске драмске књижевности. (Solar, 2010: 11)

„Право на осредњост” Солар брани тврдњом да „не постоји аутор који је све добро написао”, а исто тако „нема ни реципијента који све може прихватити” (према Kolar, 2016: 94). Из тог разлога, најдоследнији и најистакнутији галовићолог подвлачи:

¹² На истоветан став наилазимо и у закључку: „[...] ниједна литература не живи само од врхунаца, него су и њена просјечна остварења важна за разумијевање њеног повијесног развитка тако и за интерпретације појединих аутора” (Solar, 1962: 149).

„Нису сви Галовићеви текстови књижевна остварења, јер то нису ни текстови било којег и било каквог великана књижевне умјетности.” Али ипак, додаје Солар: „Готово је изненађујуће што међу свим његовим записима, фрагментима и дјелима има знатан број таквих који то јесу, и које треба 'препознати', како бисмо их разумијевајући читали” (Solar, 2010: 152).

Закључак

Чињеница да је књижевно дело Франа Галовића у научном опусу Миливоја Солара доминантна тема у књижевноисторијском сегменту његовог научног рада везаног за кроатистичке теме (могло би се чак рећи и једина), наводи нас на закључак да је, на изванредан начин, Галовић Соларов *љовлашћени аутор*. Одабир Франа Галовића за тему докторског рада представљао је почетак бављења опусом овог ствараоца, који је био у много чему пионирски, откривалачки подухват младог Солара. „Тема Галовић”¹³ у Соларовом стваралачком и књижевноисторијском, односно теоријском пројекту заузима важно место и њена разуђеност је специфична у раду овог научника.

Дисертацијом *Фран Галовић: интерпретација књижевног дјела* Солар је „поставио темеље својем каснијем бављењу Галовићем” (Kolar, 2016: 98),¹⁴ она је „прије свега била прилог тумачењу и књижевној критици Галовићевих дјела” (Solar, 2010: 10), док је у монографији *Галовићево књижевно дјело* остварио коначну синтезу, обухватајући Галовићево дело у целини. Своју свеобухватну монографску студију из 2010. године Солар је описао као делимичан одговор на изазове које Галовићево дело ставља пред читаоца – Галовићев опус је „богат и разнолик, па је у некој мјери прави изазов читаоцу, повјесничару књижевности, интерпретатору и критичару” (2010: 9). При томе, аутор је нагласио да оно што дело Франа Галовића чини увек актуелним, чак занимљивим и савременом читаоцу, јесте управо универзалност његових промишљања и осећања, која стварају утисак „да су могла бити јучер написана” (2010: 13).

Ако узмемо у обзир Соларову тврдњу да је „интерпретација у бити реконструкција” (Solar, 1971: 117), студију *Галовићево књижевно дјело* можемо сагледавати и као вид реконструкције спроведене у зрелој фази научноистраживачке делатности, коју академик Солар реализује с намером да скрене пажњу савремених читалаца на вредности Галовићевих остварења. У складу с том интенцијом, синтетска студија је означена као „својеврсни водич савременим читаоцима” (Solar, 2010: 10). Осим тога, одлуку овог научника да ревалоризацију својих почетничких ставова заокружи монографијом можемо разумети и као *својеврсни прилози завичајној*

¹³ Солар научну каријеру започиње као књижевни историчар, посветивши докторат аутору који припада хрватској модерни (што је практично једини Соларов књижевноисторијски рад из хрватске књижевности), при чему је Фран Галовић једини стваралац чијим се целокупним књижевним опусом Миливој Солар бавио током читаве научне каријере.

¹⁴ Студија Марија Колара „Када дјело пронађе идеалног читаоца: о Соларовим читањима Галовића” пружа најисцрпнији преглед Соларове делатности посвећене Франу Галовићу.

самосвєстѣи,¹⁵ али и као омаж књижевнику који није престао да га фасцинира. Како је и сам истакао у једном од интервјуа – „Иако сам се Галовићем почео бавити готово случајно [...] пронашао сам код њега генијалне моменте... Због тога сам му се непрестано враћао” (према Kolar, 2016: 94).

Оно што свакако остаје неупитно јесте да је Галовић стално присутни јунак Соларове интерпретације, при чему интерпретација Галовићевог стваралаштва представља најбољи начин очувања његовог дела у традицији. У књизи *Идеја и прича* Солар подсећа да је „стваралачка дјелатност књижевности увјетована позадином одређене традиције, и та традиција није једнозначно утврђен и на непосредном искуству провјерљив контекст, него је увијек одређена *интерпретација традиције*” (Solar, 2004: 44). По свему судећи, студија *Галовићево књижевно дјело*, представља не само једну интерпретацију традиције, већ и најрепрезентативнију анализу једног књижевног опуса у целини, и у том смислу постаје и узорни модел интерпретативног приступа, који своју примену налази и у основношколском, средњошколском, факултетском, односно научном дискурсу.

ИЗВОРИ:

- Brlobaš, Željka. (2014). „Julije Benešić kao priređivač i kritičar književnih tekstova”. *FLUMINENSIA*, god. 26, br. 2, 123–132.
- Detoni Dujmić, Dunja. (1988). *Fran Galović*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu / Sveučilišna naklada Liber.
- Kolar, Mario. (2016). „Kada djelo pronađe idealnog čitatelja: o Solarovim čitanjima Galovića”. *Jezik, književnosti, znanost i medija*. Zbornik radova sa Znanstvenog skupa u povodu 80. rođendana akademika Milivoja Solara. Koprivnica: Sveučilište Sjever, 93–113.
- Kovač, Zvonko. (2011). „Nova Solarova sinteza o Franu Galoviću (od teze do sinteze)”. *Kolo 1*. <https://www.matica.hr/kolo/321/nova-solarova-sinteza-o-franu-galovicu-od-teze-do-sinteze-20875/> [pristupljeno 28. 8. 2023].
- Solar, Milivoj. (1962). *Fran Galović: interpretacija književnog djela* (doktorska radnja). Beograd: Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković”, RD 1462.
- Solar, Milivoj. (1964). „O smislu interpretacije”. *Umjetnost riječi*, god. VIII, br. 2. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 111–119.
- Solar, Milivoj. (1971). „Dva vida interpretacije”. *Pitanja poetike*. Zagreb: Školska knjiga, 39–59.
- Solar, Milivoj. (2004). *Ideja i piča*. Zagreb: Golden marketing / Tehnička knjiga.
- Solar, Milivoj. (2010). *Galovićеvo književno djelo*. Koprivnica: Ogranak Matice hrvatske Koprivnica.

¹⁵ Солар Галовићеве кајкавске стихове сматра доприносом *самосвјєстѣи* њејовој завичајној јо-вора (Solar, 2010: 25).